

K Ü J Ö N F É L É K .

(6.) A TUDOMÁNYOS ESZKÖZÖK KIÁLLÍTÁSA LONDONBAN nem nyitattik meg április 1-én, mint eredetileg tervezve volt, hanem csak május 1-én. E halasztás, mint a Nature írja, a váratlan nagy részvétnék tulajdonítandó. Maga Németország több mint 2500 tárgyat küld a kiállításra, köztük rendkívüli becsűeket. Franciaország gyönyörű tárgyakat küldött ugyan, mégis egészben véve szegényen lesz bemutatva. Az olaszok a florenczi szertárunknak minden kincsét, köztük Galilei távcsöveit is elfogják küldeni. Reméljük, hogy a juniusi füzetben részleteket is terjesztünk olvasóink elé.

(7.) DARWIN Charles, a „fajok eredetének“ nagynevű szerzője, előhaladott kora daczára, még mindig serény munkása a tudománynak. A múlt év folytán két nagybecsű műve látott napvilágot, a „rovarevő növényekről“ és a „kúszó növényekről,“ s jelenleg Murray londoni kiadó már ismét egy új művét jelenti, mely még e nyár folytán kikerül a sajtó alól. E könyvében a növények kereszteződésére és öntermékenyítésére vonatkozó vizsgálatait fogja tárgyalni az ezen irányban más tudósok kutatásaiból származó eredményekkel együtt; könyvének czíme: „On the results of cross and self-fertilisation in the vegetable kingdom.“

TÁRSULATI ÜGYEK.

Jegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

XXXIV. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S

1876 január 12-ikén.

Elnök: BALOGH KÁLMÁN, később THAN KÁROLY.

A földművelési miniszterium értesíti a társulatot, hogy a káros rovarok ismertetését és irtását tárgyzandó munkára a társulat ajánlata értelmében hirdette ki a pályázatot. — Öröndetes tudomásul vétetik. (A pályahirdetés megjelent a 77-ik füzet 38-ik lapján.)

P u l s z k y Ferencz, nemz. muzeumi igazgató értesíti a társulatot, hogy számos természettudományi és matematikai munka kettős példányaiból a muzeum könyvtára méltányos áron átadná a nálunk hiányzó és megszerzésre kijelölendő műveket. — A könyvtárnok utasítatik, hogy a nemz. muzeum könyvtár-őrével ez ügyben mielőbb értekezzen.

Ez után megállapítatnak a közgyűlésen 1876-ra kihirdetendő pályázatok s több folyó ügy elintézése után a vizsgáló bizottságok tesznek jelentést működésükről:

1. D a p s y László és L e n g y e l Béla a pénztárat teljesebben rendben találták minden számadásokkal egyetemben.

— Tudomásul vétetik s a közgyűlésnek fog jelentetni.

2. Dr. Bene, B. Eötvös és Somogyi Rudolf írásbeli jelentést terjesztenek elő a könyvtár megvizsgálásáról (l. a közgyűlés jegyzőkönyvében, a 78-ik füzet 90-ik lapján), melynek meghallgatása után a választmány jelentéseket tudomásul veszi; H e l l e r Á g o s t könyvtárnok úrnak pedig, a könyvtár újra rendezése körül kifejtett nagybecsű fáradozásaiért *a mai vdl. ülés jegyzőkönyvében egyhangúlag köszönetet szavaz.*

Ezek után a választmány megállapítja a közgyűlésnek megválasztásra ajánlandó választmányi tagok névsorát.

Petrovits Gyula és Hofmann Károly ajánlják C o t t a B e r n h a r d tanár urat külföldi levelező tagul. — A közgyűlés elé fog terjesztetni.

Ezzel kapcsolatban indítványozza a titkár, hogy azon külföldi tudósok, kiknek munkáját társulatunk a könyvkiadó vállalat első ciklusában kiadta, mint oly

férfiak, kik a társulat szellemi érdekéit hathatósan előmozdították, — ajánltassanak a közgyűlésen külföldi levelező tagokul. — Egyhangúlag elfogadtatott.

Szily Kálmán bejelenti a közgyűlés elé terjesztendő indítványát, hogy a társulat T o l d y F e r e n c z emlékezetére 100 aranyos irodalom-történeti pályakérdést tüsszön ki. Ezen indítványát bővebben is indokolván, — a választmány helyesléssel veszi tudomásul.

A titkár elszomorodással jelenti, hogy a múlt ülés óta tagtársaink közül 5-en hűnytak el ú. m.:

Báró K e m é n y Z s i g m o n d Erdélyben; A n t u n o v i t s Tivadar, H.

M.-Vásárhelytt; H á z y István, Zentán; Legidősb Széki Gr. T e l e k y Sándor, H.-Bodon; és W a i s Lajos Nyitrán.

A múlt év folytán 32-en jelentették be, hogy 1876-ban kilépnek a tagok sorából. — Tudomásul van; okleveleik bekérendők.

Új tagokul a múlt ülés óta 64-en ajánlottak. Névsoruk felolvastatik és mindannyian egyhangúlag megválasztatnak.

Végül az elnök megköszöni a küszöbön levő közgyűlésen lelépendő választmánynak a lefolyt évben tanúsított buzgalmát és fáradozásait, s ezzel az ülést berekesztettnek nyilváníta.

XXXV. K Ö Z G Y Ū L É S.

1876 január 19-ikén.

(Kimerítő tudósítás jelent meg róla a februári (78-ik) füzet 79—96-ik lapján.)

XVII. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

1876 február 11-ikén.

H e r m a n O t t ó: „A rét zenevilágából“ című, számos mutatvánnyal egybekapcsolt előadást tartott.

XXXVI. S Z A K Ū L É S.

1886 február 16-án.

Elnök: F R I V A L D S Z K Y J Á N O S.

(i.) B a l o g h K á l m á n a bacteriumok fejlődéséről értekezett, különösen azon kérdés fejtegetésével foglalkozván: „Lesznek-e bacteriumok a növénysejtek képző anyagából?“ — Értekezésének rövid kivonatát a következőkben foglaljuk össze. (Egész terjedelmében az „Orvosi Hetilap“ f. é. 10—13-ik számaiban jelent meg).

Értekező a burgonya, fekete retek, körte és uborka protoplasmáját vizsgálta és benne apró szemecskéket talált, melyeket már K a r s t e n és N ü e s c h is megemlítenek munkáikban „elválasztó-sejtek“ néven, melyek az anyasejt protoplasmájának erőteljes fejlődése mellett csak tengődő életet folytatnak, de azonnal hatalmasan fejlődésnek indulnak, mihelyest az anyasejt protoplasmájának rendszeres életfolyama valamiképen megzavaratik. Ily esetekben az elválasztó-sejtekből nem oly képződmények keletkeznek, melyek az anyasejtnek megfelelnek, hanem részint különféle élesztő-gombák, részint bacteriumok jönnek létre. Értekező az egyetem gyógyszerzeti intézetében tett vizsgálatai és megfigyelései után azon nézetre jutott, hogy az említett apró szemcsék önálló szervezeteknek tekinten-

dők, melyek kedvező körülmények között sphaero-, mikro- és desmobacteriumokká fejlődnek és a legkülönbözőbb nagyságokat érthetik el. E kedvező körülmények a jó minőségű és elegendő mennyiségű tápanyagok, továbbá a megkívántató 12—35 C. fokú hőmérséklet. Értekező a fejlődést közvetlenül a górcső alatt észlelte, részint légmentesen elzárt sejtekben, részint melegített tárgyasztalon, nedves térben, de szintén légmentes elzárás mellett. Jó táplálék és kellő melegség jelenlétében hatalmas sphaerobacteriumok keletkeznek, a B i l l r o t h-féle úgynevezett megalococcusok (macrococcus, Hoffmann), míg sovány táplálék mellett ugyanazon csírákból a Hoffmann- és B i l l r o t h-féle mesococcusok, vagy éppen séggel csak a közönséges mikroococcusok állanak elő. A sphaerobacteriumok e kisebb fajtái szerfelett élénken mozognak. Mindezen képződmények részint oszlás, részint sarjadzás által szaporodnak, s mialatt az egymásután sorakozott sphaerobacteriumok az érintkezési helyeken egymással összeolvadnak, desmobacteriumok keletkeznek.

Miután értekező azt találta, hogy sphaerobacteriumokból mikro- és desmo-

bacteriumok keletkezhetnek, míg ellenben ez utóbbiak az állati szervezetben spaerobacteriumokká változhatnak át, nem hajlandó sem a Cohn-féle (sphaero-, mikro-, desmo- és spirobacteriumok), sem a Klebs-féle (monadinák és mikrosporinák) felosztást elfogadni; s ép oly kevéssé csatlakozhatnak Billroth tanár nézetéhez, a ki „nem csodálkoznék“ ha az említett képződmények a chroococcaceák-, oscillariaceák- és nostochiaceákhoz volnának sorozva. Értekező valószínűnek tartja, hogy a sphaerobacteriumok, mikrobacteriumok és desmobacteriumok csupán alakjukra nézve különböznek egymástól, s ha eme neveket használja, ezzel csakis alakjukat kívánja megjelölni, a csoport, nem és faj tekintetében e nevekkal nem kapcsolván össze semmiféle külön képződményekéi.

Ezek felsorolása után előadó megemlíti, hogy ha friss növényi részeket tengeri nyulak bőre alá fecskendezett, az állatok egészen jól érezték magukat. Úgy látszik tehát, hogy az említett növénysejtek protoplasmájában létező bacterium-csírák — kifejtetlen állapotukban — az állati szervezetre hatástalanok.* De egészen másképp áll a dolog, ha oly növényi részek alkalmaztatnak, melyekben a bacteriumok a megfelelő módon már kifejlesztettek. E célra kisebb-nagyobb uborka-, körte-, retek- burgonya- stb. darabkákat beolvasthatunk disznósírba, belemeríthetjük táblaolajba vagy benzinbe, s mindezen esetekben 6—8 nap jártán temérdek bacterium áll elő, melyek az állati szervezetre a legnagyobb eréllyel hatnak. Értekező tizenkét esetben tett próbát tengeri nyulakon, bacteriumos növényi anyagokkal; hét eset már halállal végződött, a többi 5 pedig még észlelés alatt maradt.

Bacteriumokkal inficiált állatokon igen ritkán tapasztalhatni a test hőmérsékének emelkedését; sőt az élet vége felé járó napokban testök hőmérséklete határozottan csökken, a mi a legszorosabb kapcsolatban van a légvételek szabálytalanságával, a belülürülésekkel és a fehérjének a húgyban való kiválásával. Haláluk rendszeren több nap múlva következik be; ritka esetben előbb.

A halál után eszközölt bonczolás és igen pontos görcsövi vizsgálat alkalmával a tüdőkben, a bélfalakban és a vesékben találtak bacteriumok és pedig főképen a hámszejtekben fészkelődnek be, melyek elsősorban is megnagyobbodnak, oszlás után csakhamar szaporodnak, az-

* További kísérletek mutatták, hogy ilyen növényi részekből szintén fejlődhetnek ki hatásos bacteriumok, csak hogy arra hosszabb idő szükséges.

után mind a szomszéd szövetektől, mind pedig egymástól különválnak, sőt néha még törmelékké széthullanak. E változások teljes összhangzásban vannak az életbeli jelenségekkel. Továbbá találhatók még bacteriumok a szintelen vérszövetekben, az agy ideg-sejtjeiben és a májszövetekben. Ez alakelemek változásai azonban nem valami különösen említhésre méltók.

Növényi sejtek protoplasmájából keletkező és különféle fertőző-betegségeket okozó bacteriumok emberről is előfordulnak, és igen erélyes hatásúak.

Burgonya, retek, körte és uborka mindennapi tápanyagaink közé tartoznak és annak dacára, hogy temérdek bacterium csírát viszünk be velők a szervezetbe, általános tapasztalás szerint mégis egészséges tápszereknek tekinthetők azok. Ennek abban rejlik az oka, hogy ha egészen friss állapotban fogyasztatnak el, a bacterium csírák még igen fejletlen állapotban vannak bennök és hogy csak oly rövid ideig maradnak a belekben, a melynek tartama alatt nem képesek működésüket megkezdeni; továbbá azok némelyikét csak akkor eszik meg, miután már nagy hőfoknak voltak kitéve, a mi a bacteriumok és a csírák életképességét megsemmisíti; azonkívül az elkészítés alkalmával e tápanyagokat különféle más anyagokkal, péld czettel s több effélékkel keverik, melyek a bacteriumok életműködésére romboló hatásúak. De ha e tápanyagok megromlott állapotban kerülnek a szervezetbe, súlyos betegségeket idézhetnek elő, s a fertőző-betegségek keletkezését még elősegítik, ha a bélbolyhok hámrétege lazított állapotban van, mint például a hurutus bántalmaknál szokott lenni. Ha a testben egy ily bacterium-betörés létre jött, az erőteljesebb protoplasma, mint az egészséges testű egyénekénél, hol az anyagcsere élénk, annak sokkal jobban ellentállhat, mint a csekélyebb áthasonító képességű protoplasma, amely eset csak beteges, meggyengült egyénekénél forog fenn.

Különbön Billroth, Tiegel, az előadó és mások vizsgálatait szerint az emberi és állati testben mindig számos bacterium van, csak hogy azok a sejtek protoplasmájának rendes működése mellett tönkre is mennek. De ha a protoplasma működésében gátoltatik, például hidegebb hőmérséklet behatása alatt, a bennlevő bacteriumok fejlődése a protoplasma rovására kedvezésben részesülhet, miáltal a bacteriumok igen valószínűleg különféle betegségek keletkezésében többé-kevésbé jelentékeny szerepet játszhatnak.

(II.) Szily Kálmán: „*egy kis statisztika*“ czimen megemlékezik a Poggen-dorff „*Annalen der Physik und Chemie*“ folyóiratának magyar dolgozó-társairól. A 156 kötetben 1827-től 1875 végeig 20 magyar tudóstól 27 dolgozat jelent meg. Ez 52 évre terjedő időszakot öt csoportra osztva, a következőkép állíthatjuk össze a magyarországiak statisztikáját:

1824-től—1835-ig (12 év alatt) az annalokban magyarországi dolgozat egy sem jelent meg.

1836-tól—1845-ig (10 év); már egy magyarországi értekezés van benne Petz Vilmostól, a ki 1848 előtt a természet-tudományi társulat választmányi tagja és szakosztályi elnöke volt.

1846-tól—1855-ig (10 év); ismét egy dolgozat Sztoček József műgye-temi tanártól.

1856-tól—1865-ig (10 év) már négy magyarországi dolgozat látott napvilágot. Fuchs Albert és Graulich József pozsonyaiaktól, továbbá Károlyi Lajos a természettud. társulat volt másodtit-

kára, jelenleg a közp. mértékhitelcső hivatal felügyelőjétől és Dr. Török Józseftől, a debreczeni reform. főiskola tanárától.

1866-tól—1875-ig (10 év) már nem kevesebb mint 21 dolgozat jelent meg az annalokban 15 magyar szerzőtől. Ezek: Akin Károly akadémiai tag; Antolik Károly gymn. tanár Kassán, most Aradon; Baumgartner György, a közp. meterol. intézet volt assistense Budapesten; Benkovich Ernő. Iván; Bárány Eötvös Loránd, egyetemi tanár Budapesten; Heller Ágost, főreáliskola tanár Budapesten; Hermann Emil, bányász-akadémiai tanár Selmeczbányán; Hofmann Károly, m. k. földtani intézeti főgeológus Budapesten; Kohán Gyula tanár Budapesten; továbbá Krusper István, Schuller Alajos, Szily Kálmán, Sztoček József, Wartha Vincze műgye-temi tanárok Budapest és Zoch Iván volt főgymnasiumi tanár Nagy-Röczen.

XXXVII. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S.

1876 február 16-án.

Elnök: BALOGH KÁLMÁN, később THAN KÁROLY.

Elnök az ülést megnyitja és üdvözlí az új választmányt.

Felolvastatik a közgyűlésen megejtett választások jegyzőkönyve, s ezzel constatálva levén a választások, az ülés át-tér a napi rendre.

Felolvastatik a múlt — január 12-én — tartott választmányi ülés jegyzőkönyve és észrevétel nélkül hitelesítetik.

Mínthogy a közgyűlési választáson a physikai szakra csak hárman — B. Eötvös, Sztoček és Schenzl — kaptak abszolút többséget: az a kérdés merül fel, vajjon új közgyűlés hívassék-e egybe vagy pedig a természettani szakban a negyedik hely ez évben üresen hagyassék. — A választmány új közgyűlés összehívását nem tartja eléggé indokolhatónak s úgy véli, hogy a fenn-forgó esetben e negyedik hely annál is inkább üresen maradhat — mert a természet-tanra megválasztott három választmányi tagon kívül a társulat első titkára és könyv-tárnoka szintén physikusok; a mi határo-zatúl is egyhangúlag kimondatik.

Weinberger Ferencz indítványát a „népszerű természettudományi tanköny-vek“ ügyében a közgyűlés bővebb tanulmányozás és megvitatás végett a vá-lasztmányhoz tette át. — Négytagú bi-zottságnak adatik ki: Weinberger Ferencz, Heller Ágost, Somogyi Rudolf és Szily

Kálmán uraknak; megjegyezvén, hogy a bizottságnak rendelkezésére bocsátandó az a bővebb indokolás is, melyet az in-dítványozó azóta nyújtott be.

Az 1876-ik évi költségvetés elkészí-tésére Dapsy László, Leutner Károly és Szily Kálmán küldetnek ki.

A titkár jelenti, hogy a nemz. mu-zeum részéről felajánlott könyveket me-gtekintette és közel 300 kötetre valót ki-választott, melyeknek címjegyzékét elő-terjeszti. — A választmány e munkáért 100 frtot (egyszáz forintot) felajánl a m. nemz. muzeumnak s elrendeli, hogy mihelyest a kellő beleegyezés megérke-zik az átvétel azonnal megtörténjék.

Margó Tivadar és Karl János urak beadják bírálatukat Dr. Bartsch Sámuel munkájáról. — Egyhangúlag tudomásúl vétetik s az ajánlott módosi-tásokat a választmány maga részéről is helyeslven, a szerző úr felszólítandó, hogy azoknak megfelelni sziveskedjék.

Szily Kálmán jelenti, hogy a könyv-tár folytonos gyarapodása következtében a társulat jelenlegi helyiségei már ismét szűknek bizonyultak és ennélfogva czél-szerűnek mutatkoznék, ha a jelenlegi szál-lás májusban felmondatnék, s novemberben a társulat bővebb helyiségekbe költöz-hetnék. — Tudomásúl vétetik s közöl-

tetni fog a magyar mérnök- és építész Egyesület választmányával kölcsönös megállapodás végett.

Több folyó ügy elintézése után előterjeszti a titkár, hogy a múlt ülés óta Thurzó Gábor, milotai birtokos, örökítő tag; továbbá Albert Ferencz k. r. áldozár Nagy-Becskerekén; Dr. Maletics Miklós orvos N.-Váradon és Malocsay József plebános N.-Bitsén, társ. r. tagok elhúnytat jelentették be. — Szomorú tudomásul szolgál s

Thurzó Gábor özvegyéhez a kötelezvényileg tett alapítvány ügyében kérdés intézendő.

Új tagokul ajánlatnak 75-en. — Mindannyian egyhangúlag megválasztottak. (Névsoruk a 79-ik füzet borítékán közöltetett).

Kilépésöket bejelentették 9-en. — Tudomásul van, s okleveleik bekérendőek. E veszteségeket leszámítva a társ. rendes tagok létszáma: 4495.

XVIII. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

1876 márczius 16-ikán.

Paszlavszy József: „Az állatok gondoskodása ivadékaikról” című, számos mutatvánnyal egybekapcsolt előadást tartott.

LEVÉLSZEKRÉNY.

(II.) CYCLOPS MALACZ. — Ulrich M. N. igazg.-tanító úr Piskiből küldött be hozzánk egy korcsszülött malaczt, melyet a budapesti állatgyógyintézet élet-tani dolgozójába küldtünk át részletesebb megvizsgálás végett. Dr. Thánhoffér Lajos tanár úr az anatómiai vizsgálatot azonnal végrehajtotta s a boncolás eredményéről a következő tudósításban ad számot:

„A beküldött kis korcsszülött malacz szép példánya a cyclopsoknak. Különösen a szőrtelen, különben kifejlett test fejnek nevezhető része az, mely rajta nevezetes. A homlok-rész közepén egyetlen roppant nagy kidülledt szem látható, szem-üreg nélkül; mert a koponya csontjai úgy össze nőttek, mint kitapintásra kivehető, hogy csak is a látó-idegnek megfelelő kis rés maradt meg közöttük. A szem fölött elefántyszerű húsos orrmány van, mely a homlok-csonttal összefüggő s balra hajtott csontos orrmánnyal függ össze. (Az orrmányba dugott kutató vessző csak a csontos orrmányig hatolt.) A felső és satya képződésű alsó állkapocs összenőtt, elől csak lencse nagyságú nyílást hagyva, mely fölött, a két igen nagy s elefánt-fülhöz hasonló széles alapu fülek redőinek összenövése helyein a test közép vonalában, a bőrön is hasonló nyílás van.

A kutató vessző e nyíláson levezet-

hető a hasüreg felé. A fülek alapján sehol sem látható külső hangcső.

Az állkapocsnak fenntemlített lencse nagyságú nyílása (a mely voltaképen szájnnyílásnak volna nevezhető) átmetszetvén s a légyszemek is felnyitattván, nyelvnek nyoma sem találtatott, ha csak azt a gége fedőtől felfelé haladó hártját nyelvnek nem nevezjük, mely tulajdonképen a bázsingba vezető üreg — a garatüreg — hátsó falát képezte.

A gége-fedő s a légcső épek voltak, valamint a lejjebb következő szervek is.

Röviden: egy szépen kifejlett cyclops és egyszersmind aglossa (nyelvtelen) malaczkával van e korcs szülöttben dolgunk, melynek halló csöve nincs kifejlődve, a szemgolyót befoglaló szemüreg hiányzik, valódi szájnnyílás és valódi állkapcsok nincsenek, míg a külső fülek igen kifejldöttek s az orr a felső állkapocstól külön, hosszú orrmánnyá fejlődött ki.

Nevezetes az is, hogy a szemgolyó fölötti hosszas kerekded bőrredőkön egyes erős s igen hosszú szemöldökszőrhöz hasonló képletek láthatók, melyek valószínűleg nem egyebek, mint a ki nem fejlett szemhéj pilla-szőrei.

DR. THANHOFFER LAJOS.

(12.) Egy francia lepidopterologus óhajta magyar szaktársakkal levelezésbe és csereviszonyba lépni. Címe: George Rouast, Lyon (29. Quai de la Charité).

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.